

Asia: VN/10855/2024

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä annettua EU:n asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot rajat ylittävän sähköisen tunnistamisen, sähköisten luottamuspalvelujen ja eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kansallisesta sääntelystä:

-

Huomiot koskien digitaalista henkilöllisyystodistusta:

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry (jatkossa VALLI ry) näkee hyvänä, että vahvan tunnistautumisen välineistöä monipuolistetaan. Maksuton digitaalinen henkilöllisyystodistus vähentää kansalaisten riippuvuutta maksullisista, yleensä pankkien ja teleyritysten, tunnistaumisvälineistä. Täysin maksuttomaksi uutta digitaalista henkilöllisyystodistusta ei kuitenkaan voi markkinoida kansalaisille, sillä se vaatii voimassa olevan passin tai henkilökortin sekä ajantasaisen digilaitteen.

Vaikutusten arvioinnissa on huomioitava mahdollisuus, että uusi digitaalinen henkilöllisyystodistus voi vähentää yritysten vahvan tunnistautumisen välineiden käyttöä, mikä taas voi johtaa yritysten palvelu- ja muiden maksujen nousuun.

VALLI ry on samaa mieltä siitä, että digitaalinen henkilötodistus on turvallisempi kuin fyysiset todistukset, kuten henkilökortti tai passi, koska digitaalinen todistus ei ole laiteriippuvainen. Hallituksen esityksessä kuvataan tarkemmin tilannetta, jossa kännykkä katoaa tai joutuu väärin käsiin versus fyysinen passi. On kuitenkin muistettava, että kaikki eivät pysty tai osaa suojata digilaitteitaan riittävällä tavalla. Tällöinkin on onneksi olemassa tapa, jolla digitaaliset todistukset voidaan lopettaa.

On ymmärrettävää, että eIDAS asetuksessa kielletään tai tullaan kieltämään toisen henkilön apu digitaalisen identiteetin lompakon käytössä, kuten on muissakin vahvan tunnistautumisen, kuten pankkitunnusten kohdalla jo nyt. On hyvä, että hallituksen esityksessä on mainittu puolesta asioinnin mahdollisuus tulevaisuudessa myös digilompakon käytössä.

VALLI ry huomauttaa, että yhdenvertaisuus ei toteudu, jos yhteiskuntamme digitalisoituu siinä määrin, että vahvaa tunnistautumista vaaditaan sali- tai uimahallivuoron varaamiseen, postipaketin noutamiseen tai pyykkituvan käyttöön, jos tosiasiallisesti kaikki eivät ole oikeutettuja saamaan vahvan tunnistautumisen välineitä. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan käy ilmi, ovatko ehdot vähemmän tiukat kuin pankkitunnusten saamiseksi, koska myös iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden tulee voida hoitaa arkiasioitaan itsenäisesti. Yleensä herää kysymys, miksi edellä mainittuihin arkiaskareisiin edes tarvitsee vahvaa tunnistautumista, kun ne ovat onnistuneet tähänkin asti ainakin joiltain osin ilman sitä.

Hallituksen esityksessä mainitaan myös käytettävyydestit, jolla varmistetaan teknisen ratkaisun saavutettavuus ja käytettävyys. VALLI ry suosittelee, että käytettävyydestauksiin osallistettaisiin erilaisia käyttäjäryhmiä, kuten vammaisia ja iäkkäitä henkilöitä. Käytettävyydestauksia ja eri käyttäjäryhmien kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia kannattaa järjestää säännöllisesti digitaalisen identiteetin lompakon kehittyessä jatkuvasti.

VALLI ry katsoo, että digitaalisen identiteetin lompakossa on paljon mahdollisuuksia. On syytä tarkastella säännöllisesti, keille digitaalinen identiteetti on mahdollisuus ja keille uhka. Esimerkiksi digitaalisen identiteetin ja lompakkojen konkreettisessa kehitysvaiheessa tulee tarkastella erilaisia vähemmistöryhmiä heidän digiosallisuutensa ja palveluihin pääsyn oikeuksien näkökulmasta. Tämä tarkoittaa muun muassa erilaisten kieliversioiden tarjoamista.

Hallituksen esityksessä todetaan, että digitaalisen identiteetti on vapaaehtoinen. VALLI ry kuitenkin huomauttaa, että meillä on yhteiskunnassamme jo paljon esimerkkejä siitä, kuinka digitaalisten palveluiden kehittyessä vaihtoehtoisia asiointitapoja on alettu ajaa alas. Vaikka vaihtoehtoiset asiointipalvelut aiotaan jatkossakin turvata, onko tosiasiasa niin, että em. palveluiden saatavuuden radikaali väheneminen ajaa pakostakin digitaalisten palveluiden käyttöön. Tällöin uhkana on, että myös digitaalinen identiteetti on tulevaisuudessa ”pakko ottaa” joka tapauksessa käyttöön.

VALLI ry ehdottaa selkeää viestintää digitaalisen identiteettiin ja lompakoihin liittyen. Esimerkiksi sana lompakko voi viedä ihmisten mielikuvat raha-asiointiin, varsinkin ilman täsmentävää informaatiota.

Huomiot kansallisen vahvan sähköisen tunnistamisen turvallisuutta parantavista muutoksista:

VALLI ry katsoo, että hallituksen esityksessä kuvailtu tiedollinen itsemääräämisoikeus, asiakkuudesta riippumaton vaihtoehto vahvassa sähköisessä tunnistamisessa sekä asiointi pseudonyymeillä vahvistaisivat käyttäjien tietoturvaa ja digitaalista turvallisuutta sekä oikeuksia.

Hallituksen esityksessä (s. 42) todetaan seuraavaa: "Asiointipalveluiden onkin edelleen tarpeen arvioida omasta näkökulmastaan, että missä tilanteissa lompakot ovat tarkoituksenmukaisin tapa tiedonvaihtoon." Olisi hyvä, että näkökulmaa laajennetaan myös asiakasnäkökulmaan, ei vain palveluntarjoajan näkökulmaan. Suomi on digitalisoitunut niin vauhdikkaasti, että monia digipalveluita on kehitetty järjestelmä, ei käyttäjä, edellä. Digitaalisen identiteetin lompakko tulee tosiaankin olla tarkoituksenmukainen, vapaaehtoinen ja aidosti erilaista vaihtoehtoa edustava sähköisen vahvan tunnistautumisen väline. Muutoin tehdään taas uusi systeemi, jota kukaan ei lopulta käytä tai jota pakotetaan käyttämään, ja asiointi muodostuu entistä hankalammaksi paitsi yksilöille myös palveluntarjoajille.

Huomiot koskien kansallista ekosysteemikuvausta:

VALLI ry toteaa, että ekosysteemikuvaus on selkeästi ja johdonmukaisesti laadittu. Ekosysteemikuvauksesta ei kuitenkaan käy (vielä) ilmi, millä tavalla ekosysteemissä aiotaan huomioida eri osapuolille tiedottaminen, käyttöönoton tuki ja neuvonta. Ekosysteemiin toivotaan sidosryhmätilaisuuksia, myös kolmannen sektorin toimijoita osallistaen (joita kuvauksessa ei nyt ole mainittu lainkaan). Kolmas sektori paitsi edustaa laajasti erilaisia käyttäjäryhmiä, toimii myös vahvasti kansalaisten digitukijoina. Kuten kokonaisuudessa on todettu, kaikkia lompakon käyttömahdollisuuksia ja lompakon tarjoajien mahdollisuuksia tulevaisuudessa ei vielä tiedetä, joten on mahdollista, että kolmannen sektorin toimijat ovat myös palveluntarjoajina lompakkoekosysteemissä.

Ekosysteemityössä eri osapuolten, myös loppukäyttäjien selkeä ja ennakoiva tiedottaminen on tärkeää. Tiedottamisessa on syytä käyttää monipuolisia ja monikanavaisia keinoja.

Vanhus- ja Lähimmäispalvelun liitto VALLI ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä. VALLI ry:ssä edistämme vanhojen ihmisten oikeuksia, osallisuutta ja hyvinvointia valtakunnallisesti. Tuemme toiminnassamme ikääntyneiden moninaisuutta, teknologiavalmiuksia ja kansalaistoimintaa sekä kannustamme sukupolvien väliseen yhteistyöhön. Tuomme yhdessä jäsenyhteisöjemme kanssa kuuluviin vanhustyön ja vanhojen ihmisten äänen. Luomme ja ylläpidämme alan verkostoja. Työssään VALLI ry korostaa erityisesti ikääntyneiden ja vanhojen ihmisten näkökohtia.

Dufva Virpi
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry